

«6D011600 – География» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін Шакирова Нуржанат Далеловнаның «Географиядан жаңартылған мазмұн жағдайында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыру» тақырыбында жазылған диссертациялық жұмысына ресми рецензенттің

СЫН ПІКІРІ

1.Зерттеу тақырыбының өзектілігі және жалпы ғылыми, жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (практикалық және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаев сапалы білім қарқынды дамудың басты шартына айналғанын, осы ретте жеті түрлі ілім білетін ұрпақ тәрбиелеу – осы күннің негізгі міндеті, ал өз білімін Отанымыздың игілігі үшін жұмсайтын адам – нағыз лайықты азамат екенін атайды, бұл – біздің елімізде мектептерде білім беру ісіне аса жауаптылықпен қарауды талап етеді. Себебі, Қазақстанның дамыған ел қатарына қосылуының кілті сапалы, қолжетімді және заманауи білімде.

Сонымен қатар, мемлекет басшысы өз сөзінде қоршаған ортаның нашарлауы әлемдегі ең тұрақсыздандырушы факторлардың бірі болып тұрғанын, Орталық Азиядағы климаттың өзгеруінің әсері, атап айтқанда, шөлейттену, мұздықтардың еруі және кейіннен ауыз су мен ирригациялық судың сарқылуы сияқты күрт экзистенциалды проблемаларға әкелетінін ескертіп, осы күрделі жағдайда Қазақстан барлық мәселелерді кешенді түрде қамтитын бейбіт саясатты ұстана отырып, алдымыздағы ұрпаққа білім беруді тұрақты даму бағытында жүргізуі тиіс екенін атап өтеді.

Қоршаған ортаның негізгі физикалық-географиялық сипаттарының бірі – климат. Оның динамикалық қасиеті адамзат үшін қауіпті апатты құбылыстарды туындатуы мүмкін. Қазіргі таңда қоршаған ортада климат өзгерістеріне байланысты біршама мәселелер бар. Жұмыстың негізгі идеясы - халқымыздың климатқа бейімделуі тұрғысынан зерделеп, оқу барысында климаттық үдерістерді көрсету арқылы қоршаған орта туралы білім қалыптастыру. Сондай-ақ, қоршаған ортадағы климаттық жүйе өзгерісімен байланысты мәселені шешудің негізгі жолы – білім жүйесіндегі жаңартылған бағытты тірек етіп, табиғи үрдістерді, заңдылықтарды білетін кемел білімді, сауатты, жоғары құндылықтарға бағдарланған азаматтар тәрбиелеп шығару. Өздігінен және шығармашылық тұрғыда кәсіби міндеттерді шеше алатын, іс-әрекеттерінің нәтижесіне жауап бере алатын құзыретті, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыруды қамтамасыз ететін тұрақты дамуға бағдарланған білім беру жүйесін дамыту негізгі бағыт болып табылады.

Жаңартылған білім мазмұнына сәйкес туындаған дидактикалық мәселелер мектеп оқытушылары үшін қажетті құралдарды дайындап, инновациялық әдістемелерге негіздеме жасалуын талап етеді. Бұл зерттеу тақырыбының өзектілігін көрсетеді.

Осы тұрғыдан алғанда, Шакирова Нуржанат Далеловнаның «Географиядан жаңартылған мазмұн жағдайында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыру» тақырыбында философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін даярлаған диссертациялық жұмысы бүгінгі заманауи талап деңгейіне сай, оқушыларға климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы саналы көзқарастарын қалыптастыруда көкейкесті еңбек болып табылады.

2. Диссертацияларға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелері.

Н.Д. Шакирова зерттеу барысында тақырыбына сәйкес философиялық, психологиялық, педагогикалық әдебиеттерді зерделеп, климатты жеке дара оқшау емес, қоршаған ортаның элементі ретіндегі тізбектегі орны тұрғысынан қарастырды. ҚР білім беру нормативті-құқықтық құжаттарымен танысу, шетелдік тәжірибелерге талдау жасау, диагностикалық әдістемелер, математикалық өңдеу әдістері мен тәсілдерін қолдану арқылы климаттық түсініктер негізінде білім қалыптастыру механизмі жаңартылды. Соның негізінде бірқатар ғылыми нәтижелерге қол жеткізген:

Біріншіден, отандық және алыс-жақын шетелдік ғалымдардың философиялық, педагогикалық психологиялық, әдістемелік зерттеулерінің теориялық-әдіснамалық мазмұнына жан-жақты талдау жасай келіп, географияны оқыту үдерісінде білім алушылардың климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастыру теориялық тұрғыдан негіздеген;

Екіншіден, зерттеу барысында және білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында айқындалған негізгі қағидаттарын ұстана отырып, климат және қоршаған орта туралы білім берудің мазмұндық-құрылымдық моделін құрған;

Үшіншіден, мектепте географиядан білім алушылардың климаттық түсініктер арқылы қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастырудың әдістемесін даярлаған.

3. Диссертацияда келтірілген әрбір нәтиженің (ғылыми қағиданың), докторанттың тұжырымдары мен қортындыларының негізделуі және шынайылық дәрежесі.

Бірінші нәтижесінің негізделуі және шынайылығы, ізденушінің зерттеу аясында, зерттеу жұмысының теориялық-әдіснамалық негізі ретінде географияны оқыту үдерісінде білім алушылардың климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастырудағы орнын айқындаған. Сонымен қатар, диссертант өзіндік ой-пікірлерін тұжырымдап, теориялық тұрғыда өзіндік қортынды жасай білгендігінде.

Екіншіден, нәтиженің негізделуі және шынайылық дәрежесі - білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында оқушылардың климат және қоршаған орта туралы білім алуында құрылымдық мазмұндық моделі құрастырылғаны және оның география пәнінен білім сапасын арттыру жүйесінде кеңінен пайдалануға болатындығында.

Үшіншіден, нәтиженің негізделуі және шынайылық дәрежесі - географиядан жаңартылған білім мазмұнында климаттық түсініктер негізінде

қоршаған орта туралы білім қалыптастыру теориялық тұрғыда негізделіп, оны оқытудың тиімді әдістемесін ұсынған және педагогикалық эксперимент арқылы дәлелдегенінде.

4. Диссертацияда тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтиженің (ереженің) және докторанттың тұжырымының жаңашылдық деңгейі.

Ізденуші Н.Д.Шакированың әр ғылыми нәтижесінің тұжырымдары мен қортындыларының жаңалық дәрежесіне тоқталатын болсақ,

Бірінші ғылыми нәтиже жаңа. Себебі, докторант географияны оқыту үдерісінде білім алушылардың климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастырудағы орнын теориялық-әдіснамалық тұрғыда нақтылаған. Бұл білім алушылардың климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білімдері мазмұнын толықтыра түседі.

Екінші ғылыми нәтиже де жаңа. Себебі, білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында климат және қоршаған орта туралы білім берудің құрылымдық мазмұндық моделі негізінде әдістемелік жүйесі жасалынды. Ізденушінің алдына қойған мақсаты- оқу үдерісі барысында білім алушылардың климат туралы білімі мен біліктерін, олардың шығармашылық қабілеттері мен тұрақты танымдық қызығушылықтарын дамытып, тәжірибелік құзыреттіліктерін қалыптастыру болып табылады.

Үшінші ғылыми нәтиженің жаңалық дәрежесі жаңа. Себебі, Географиядан жаңартылған білім мазмұнында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыруды географияны оқыту үрдісінде қолдану жағдайы айқындалды, соның негізінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі бекіткен 11-сыныптың «География» оқулығына «Әдістемелік нұсқау» дайындалып, эксперимент мектептерінде сынақтан сәтті өтіп, оқу үрдісіне енгізілді.

5. Алынған нәтижелердің теориялық және практикалық міндеттерді шешуге бағытталғандығы.

Ізденуші Н.Д.Шакирова орындаған диссертациялық жұмыс нәтижесінде:

- Географиядан жаңартылған білім мазмұнында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыруды теориялық негіздеу тұрғысынан талдау жасалып, білім алушылардың климат туралы білімі мен біліктері олардың жан-жақты толық адам ретінде дамытуға мүмкіндік береді.

- Білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында климат және қоршаған орта туралы білім беру бойынша құрылған құрылымдық-мазмұндық моделі географияны оқыту әдістемесі бойынша жүргізілетін зерттеулерге негіз бола алады;

- Мектепте географиядан білім алушылардың климаттық түсініктер және қоршаған орта туралы білімдерін қалыптастырудың әдістемелік жүйесі дайындалған. Онда оқыту мақсаты мен географиялық білім беру мазмұнын, әдістерін, құралдарын және оқытуды ұйымдастыру нысандарын айқындаған. Зерттеу жұмысының нәтижелері жалпы білім беретін мектептерде, орта кәсіптік білім беру мекемелерінде педагог кадрларды дайындау, олардың біліктілігін арттыру жүйесінде кеңінен пайдалануға болады.

6. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің, тұжырымдары мен қортындыларының жариялануының жеткіліктігіне растама.

Автор зерттеу жұмысының негізгі ғылыми нәтижелері мен қорытындыларын 14 ғылыми мақала ретінде отандық және шетелдік басылымдарда, халықаралық ғылыми-теориялық және тәжірибелік конференцияларда жариялаған. Оның ішінде Scopus мәліметтер базасында 1, халықаралық ғылыми конференциялар жинағында 5, бүкілресейлік конференцияда 1, ҚР Білім және Ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті (БҒСҚК) ұсынған тізімге енетін журналдарда 4, халықаралық журналда 1, ҚазҰПУ «Жаратылыстану география сериясының» хабаршысында 1, отандық журналда 1 мақала жарияланған.

Сондай-ақ, «Мектеп» баспасынан ҚР БЖҒМ ұсынған 11- сыныптың «География» оқу құралына 2 бөлімнен тұратын «Әдістемелік нұсқау», жаратылыстану-математика және қоғамдық-гуманитарлық бағыттары үшін қазақ және орыс тілдерінде жарық көрген.

7. Диссертация мазмұнындағы және рәсімдеуіндегі кемшіліктер мен ұсыныстар.

Шакирова Нуржанат Далеловнаның орындаған диссертациялық жұмысының оқушылар дүниетанымын қалыптастыруда ғылыми жаңалығы мен практикалық маңыздылығын атай келе, төмендегідей ескертулер мен ұсыныстар беремін:

- виртуалды әлемге шому әдістемесін білім беру жүйесінде кеңінен қолдану тұрғысынан тереңірек талданып, жазылса;
- жұмысты рәсімдеу барысында техникалық ақаулар жөнделсе;
- жұмыс барысында жекелеген стилистикалық кемшіліктер байқалады.

Алайда, аталған ескертулер ізденіуші орындаған диссертациялық жұмыстың ғылыми-практикалық маңызын төмендетпейді.

8. Диссертация мазмұнының Ғылыми дәреже беру ережелерінің талаптарына сәйкестігі.

«6D011600 – География» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін Шакирова Нуржанат Далеловнаның «Географиядан жаңартылған мазмұн жағдайында климаттық түсініктер негізінде қоршаған орта туралы білім қалыптастыру» тақырыбында жазылған диссертациялық жұмысының ғылыми жаңалығы мен практикалық маңыздылығы дәйекті, өз бетімен орындалған, жан-жақты зерттелген қолданбалы мәні бар, аяқталған жұмыс деп санап, авторын «6D011600 – География» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп санаймын.

Ресми рецензент:

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің жаратылыстану кафедрасының профессоры м.а., география ғылымдарының кандидаты

Е.А. Токпанов

